

DONDERDAG 12 APRIL 1945

Het verslag van een arrestatie in Hollandscheveld

Van de arrestatie van de tweede groepsleider van de NSB van Hollandscheveld is een uitgebreid verslag bekend, opgetekend uit de mond van de toen 8-jarige Jantje. Ze woonde met haar ouders op de Beukerswijk. Ze vertelde: "Ik was alleen in huis. Mijn moeder was bij buurvrouw Diene Kamps. Mijn vader was even weggelopen. Hij zei tegen mij: "Ik haal even je moeder op. Ze zoeken naar iemand op het dijkje. Straks is je moeder doodsbang, als ze die mensen (van de BS) tegenkomt". Ik ben even alleen in huis gebleven. Het was nog licht, zo rond een uur of acht, half negen, 's avonds. Toen mijn vader even weg was, kwam er een man bij mij in huis. Hij vroeg: "Zijn je vader en moeder er ook?" "Nee", zei ik. "Waar zijn die dan?" "Dat weet ik niet". Dat loog ik, want ik wist dat wel, maar ik ging er van uit dat mensen om deze tijd eigenlijk binnen moesten zijn, denk ik. Hij zei: "Dus je weet niet waar ze zijn?" "Nee, maar vader komt zo weer". Hij zei: "Nou, dan blijf ik bij je, maar wees maar niet bang, ik ben (naam). Ik ben die man waar je vader wel eens naar toe ging als hij voor de Todt moest werken."

Toen wist ik wel weer wie hij was en was ik niet bang meer. Hij ging mooi in een gemakkelijke stoel zitten wachten. Even later waren mijn ouders er weer. Mijn vader zei: "Piet, ben jij hier?" Hij zei: "Ja, Aaldert, ik wou hier wel wegkruipen." Vader zei: "Ja, mijn jongen, maar dat kan niet! Je hebt veel voor mij gedaan, maar dat kan ik niet maken. Ze hebben je hier vermoedelijk wel heen zien gaan. Ik kan je niet wegstoppen en onder laten duiken, want dan komt het met mij ook niet goed. Ik wil wel wat voor je doen, maar dat kan niet!" Piet zei: "Als je dan toch wel wat voor me doen wilt, meld me dan maar. Ik durf er zelf niet meer heen te lopen, want ze schieten me dood, omdat ik op de loop gegaan ben." Mijn vader zei dat hij dat wel doen wilde.

De BS-armband van Arend Metselaar.

Mijn vader moet gedacht hebben dat ze ook wel op

hem zouden kunnen schieten, als ze hoorden dat hij Piet thuis had zitten. We zijn naar buiten gegaan. Ik zie hem nog zo lopen, het Beukersdijkje af. Hij liep met de armen in de lucht, iets wits, waarschijnlijk een kussensloop, in zijn handen. Naast de grond van Geert Veld kwam hij bij de BS'ers. Hij riep: "Jongens, schei maar uit, ik kan je wel vertellen waar Pietie is. Pietie geeft zich over, maar hij durft zichzelf niet over te geven omdat hij bang is dat jullie schieten." Er was een rottert bij die vroeg waar hij dan was, en toen mijn vader zei: "Bij mij thuis" als reactie gaf: "Dan schieten wij hem eruit! We schieten dwars door het huis heen!" Mijn vader had de BS'ers al verteld dat Pietie geen wapens bij zich had. Vader had Pietie daar naar gevraagd. "Je mag me de zakken wel nazoeken Aaldert, ik heb niks", had Pietie gezegd. Vader riep tegen de BS'er: "Je past wel op, wat je doet hè! Ik heb een vrouw en een kind in huis en moeten die de schrik in het lijf hebben?" Hij moet erg kwaad gekeken hebben, toen hij zei: "Ik wou wel eens zien dat je hem eruit schoot!" De anderen van de BS bemoeiden zich ermee. "Ben je wel wijzer? Dat gaat niet door!" De BS'ers waren met ongeveer vier man. Er was een Thalen bij. Die kwam naar mijn moeder met de woorden: "Wees maar niet bang, vrouw Pastoor, er gebeurt niets. Als hij geen wapens heeft, en hij geeft zich over, dan gebeurt er niets."

Bij het weggaan vroeg Piet aan mijn moeder: "Wil jij morgen wel naar mijn vrouw toe? Zeg maar dat met mij alles goed is. Als ik sterven moet, is ook alles goed" Dat heeft ze gedaan. Ze stapte de woning binnen en vond vrouw en kinderen huilend in de bedstee. Ze ondersteunde zijn vrouw en zijn gezin in de moeilijke periode van Piets afwezigheid. Niet omdat ze het met hem eens was, maar uit christelijke naastenliefde. Zijn vrouw en kinderen konden er ook niets aan doen, dat het allemaal zo gelopen was." Tot zover het verhaal van de toen 8-jarige Jantje.

Deze vrouw en kinderen werden getuige van wat er in het kantoor van Piet gebeurde, toen die op de vlucht was. Dat kantoor gebruikte hij vanwege zijn functie als tuinbouwcontroleur. "De Piepe" was een van de gevreesde landwachters uit de buurt. Deze

landwachter werd verhoord op Piet's kantoor, door leden van de BS van Hollandscheveld. Dat ging zo hardhandig toe, dat hij uiteindelijk bont en blauw geslagen was. Er zat bloed op zijn gezicht, maar vanwege zijn gezwollen en blauw geslagen handen kon hij zichzelf niet wassen. Piet's echtgenote vroeg of zij dat mocht doen. Dat mocht niet van de BS. Ook in haar normale huishoudelijke taken werd ze gehinderd. "Mag ik de kinderen eten te eten geven?" "Die kiender van oe hebt genoeg te vrèten!" was de reactie van Jan K., die tijdelijk wacht hield in haar huis. Dat was toen de zolder van de tuinbouwschuur als gevangenis in gebruik was genomen, na de ontruiming van café Metselaar. Vrouw en kinderen waren er getuige van dat vrijwel alle arrestanten die binnenkwamen op die zolder werden geslagen en getrapt. Ze mochten daar niks van zeggen.

Toen de oudste zoon van het echtpaar reageerde, werd hij meegenomen naar Hoogeveen, om daar gevangen gezet te worden. Het gezin van de tweede groepsleider van de NSB heeft dan ook nooit weer respect gehad voor een van de mensen die deel uitmaakten van de Binnenlandse Strijdkrachten. Hun man en vader was 'fout' geweest, en dat die gearresteerd werd, daar hadden ze begrip voor. Maar dat de kinderen honger moesten lijden, opgepakt werden om niets, en dat de arrestanten onder hun ogen zo werden mishandeld, daar hadden ze geen enkel begrip voor. Hun verhaal staat voor de vele andere verhalen van opgepakte NSB'ers en hun gezinnen. En tegelijkertijd kunnen we de verhalen nuanceren. Er was geroepen om een 'bijltjesdag', maar wat er ook gebeurde: alle 'foute' Hoogeveners hebben het overleefd. Er waren grote spanningen en nergens vloeide bloed.

Donderdag 12 april vertrok de divisie uit Hoogeveen. Vier zware centuriontanks bleven achter. Té zwaar. In afwachting van de Bailey-brug werden ze dwars door de loods van houthandel Van Aalderen geleid. Op een terrein daar achter wachtten ze op de echte brug. De colonne rijdend materieel bleef aanhouden, doordat andere eenheden en wagens van de bevoorrading de voorste troepen volgden. Die woensdag werden bij de familie Flokstra de 13 Joodse onderduikers op een wagen gezet, naar Hoogeveen gereden en meegenomen naar de kerk. Een plek waar ze van zichzelf nooit zouden komen. In alle kerken werden dankdiensten gehouden, waarin voor werd gegaan door de predikanten Faber, Roest, Visser en Vroegindeweyj. De groep Joodse onderduikers trok volop bekijks. Zo werd in de euforie van die dag de mythe geboren dat bij Flokstra "altijd" 13 onderduikers hadden gezeten, dat hij zo goed voor hen was geweest en dat zonder er ook maar iets voor te willen hebben. Het onderduikershol werd een bezienswaardigheid. Flokstra en zijn onderduikers verdienen een eigen onderzoek. Op voorhand kan al worden gezegd dat de mythe niet klopt met de feiten. Het onderzoek dat daarvoor al gedaan is wordt gesteund door oorlogsdagboeken en kerkenraadsnotulen.

De 11^e april was de BS van Hoogeveen al bovengronds gekomen. Op de 12^e april was de BS in Hoogeveen druk bezig met het oppakken van personen die zich met de Duitsers hadden vereenzelvigd. Veel herinneringen gingen later nog uit naar een opstootje in de Grote Kerkstraat. Er

Doortocht, dankbaarheid, BS

werd zelfs nog een **foto** gemaakt. Er werden arrestanten over straat gedreven. Maar wat nog

meer indruk maakte: enkele “moffenmeiden” werden kaalgeschoren. Niemand die er zich toen druk over maakte. Ze hadden het verdiend, werd gezegd. Ze hadden het maar niet aan moeten leggen met de vijand. De arrestaties, de behandeling van gevangenen in de HBS en de andere scholen en de naoorlogse rechtspraak met betrekking tot inwoners van Hoogeveen en omstreken verdienen eveneens een eigen onderzoek.

De manschappen die de arrestaties uitvoerden handelden op hoog gezag. Het was op rechtstreeks bevel van de top van de Binnenlandse Strijdkrachten, gedragen door Prins Bernhard zelf. De bevelen waren uitgewerkt in uitvoerige voorschriften. De bedoeling was de NSB'ers, “moffenmeiden” en andere Duits-vriendelijke Nederlanders te beschermen tegen de blinde woede van de grote massa. Ook het kaalscheren van vrouwen werd daarom al gauw door de BS verboden. Ook uit Hollandscheveld is een incident van kaalscheren bekend. Drie meiden werden kaalgeschoren door vier jongemannen. De jongens werkten op eigen houtje en werden na de knippartij opgepakt door de BS van Hollandscheveld. Ze werden gevangen gehouden in café Metselaar en daar door plaatselijk commandant Bartus Knegt flink onderhouden. Toen enkele boeren van het Hollandscheveldse Opgaande dit niet pikten en flink kwaad bij de BS verschenen, liet deze de jongens op de avond van hun arrestatie weer vrij.

De BS was herkenbaar aan een armband. Aanvankelijk verschenen ze meteen oranje armband met het woord “oranje” erop. Later werden andere armbanden door het Militair Gezag verplicht gesteld. Van een uniform was geen sprake. Men droeg aanvankelijk gewone burgerkleding, al dan niet met een blauwe overall erover. Er werd vaak een koppelriem gedragen. Soms was dat nog een Duitse riem, aangepast aan de nieuwe situatie. De gesp met de gehate tekst “Gott mit uns” werd bijvoorbeeld verdoezeld door daar een zilveren gulden van Wilhelmina op te monteren. Wanneer er een helm werd gedragen, dan was dat een zwart gemaakte Nederlandse helm van 1940, zonder de Nederlandse leeuw erop. De BS mocht namelijk geen enkele militaire tekens dragen. Hoe verder de bevrijdingsdagen weg kwamen te liggen, hoe meer uniformstukken er ter beschikking kwamen. We kennen mooie foto's van de BS van Hoogeveen, waarbij ze allemaal een soort uniform dragen. Die foto's zijn dan ook uit mei 1945 of van nog later.

Uniformiteit was in het begin ver te zoeken. De oranje armband, dat was het, meer niet. Een ieder liep erbij zoals het hem het best uitkwam, met de riem, accessoires en uniformstukken die hij nodig dacht te hebben, en de wapens die hem ter beschikking stonden. Ook de BS verdient een eigen onderzoek. Net als het leven in Hoogeveen onder militair gezag. In deze studie staan de bevrijdingsdagen centraal. Met het doortrekken van de troepen was die bevrijding een feit geworden. Het leven ging verder en Nederland moest weer op worden gebouwd. Die opbouw, de zuiveringen in de diverse verenigingen, de voorbereidingen en resultaten van de eerste verkiezingen, het zijn

maar enkele van de vele Hoogeveense onderwerpen die elders slechts aangetipt zijn. Moge nog veel onderzoek volgen.....

Slechts twee doden werden er 12 april 1945 op de Hoogeveense begraafplaats begraven. Niemand realiseerde zich op dat moment dat het er ook een paar honderd meer hadden kunnen zijn, als er zich geen drama had afgespeeld op Texel. De beide gesneuvelden kregen een algemeen graf. Het ging om Hans Freytag, de Duitser die bij Fluitenberg was gesneuveld, en John McKee, de Canadees die stierf bij de Julianabrug. Hans Freytag werd 29 mei 1958 opgegraven en overgebracht naar IJsselstein. John McKee

kreeg een nieuwe rustplaats in Holtten, tussen zijn Canadese kameraden.

Onze bevrijders trekken verder

Hoe verging het onze bevrijders op 12 april? Waar bleven het 1st Belgian SAS Parachute Regiment en de XII Manitoba Dragoons? De Belgische parachutisten werden onder het bevel van de 1e Poolse pantserdivisie gezet als verkenningstroep. Ze vertrokken de 12e april al vroeg uit Coevorden. Het doel was Ter Wisch in Groningen. Van daaruit zouden ze moeten doorstoten tot aan de zee. Voor het avond was, zaten ze midden in de gevechten. Er volgde de dagen erop een bloedige slag om Oost-Groningen. Delfzijl en omgeving werden verdedigd door de laatste manschappen van de meest uiteenlopende Duitse eenheden die daar bij elkaar waren gedreven. Ze konden geen kant op. Tegen de tijd dat de Duitsers opgaven, telden de Belgische parachutisten 30 gewonden en 7 doden.

De Bailey-brug die uiteindelijk de Julianabrug verving.

De Manitoba Dragoons hielden de 12^e april een rustdag. Een dag met veel zonneschijn. 's Middags was er nog even een korte regenbui, maar die was zo weer vergeten. Rusten en zorgen dat de voordelige situatie van het geallieerde front behouden bleef. Dat het een haaks kon staan op het ander besefte ook de commandant, Luitenant-kolonel Black, want hij liet noteren: *"Do rest and maintenance mix?"* Zijn rust en behoud te mengen? 's Ochtends had Black overleg met de leiding van de 4th Canadian Armoured Division, waar zijn eenheid onder viel. Hij kwam pas terug rond 19.30 uur. Hij had de opdracht gekregen om met de Dragoons naar Duitsland te trekken. Meppen was zijn doel. Dat zou niet zo gemakkelijk gaan want de Duitsers hadden de wegen flink geblokkeerd en flink wat bruggen opgeblazen. Terug bij zijn eigen troepen leidde Black een bijeenkomst van zijn squadronleaders. Het nieuwe doel werd toegelicht: Meppen, Duitsland.

Er werd ook teruggekeken op de voorgaande dagen. Black vroeg over te brengen aan de officieren en manschappen dat de laatste operaties erg goed verlopen waren. De legerleiding was er zeer tevreden over, had hij gemerkt. Het A squadron deed geweldig werk. Dat werd mogelijk gemaakt door de C en D squadrons. Uiteindelijk ging het D squadron ook helemaal in de strijd en deed eveneens erg goed werk. Black vroeg de squadronleiders nogmaals nadrukkelijk dit aan alle manschappen over te

brenge. Vervolgens werd uitgebreid gesproken over de campagne in Duitsland en de tocht naar Meppen. De andere dag, de 13^e april, was het prachtig weer. Zonnig, helder, en een goede temperatuur om te reizen. Het A, C en D squadron **(foto)** vertrokken uit Drenthe. De grens over. Naar Meppen. Het B squadron was als onderdeel van een ander legerkorps een eigen weg ingeslagen en vertrok naar Vries.

